КОЛІСНИК-ГУМЕНЮК Ю.І.

Особливості вищої освіти у Японії

підвищення кваліфікації педагогічних працівників
професійно-технічних і вищих навчальних закладів
І – ІІ рівнів акредитації

Науково-методична розробка

Львів 2022

УДК 378.2 (078)

Схвалено на засіданні науково-методичної ради Відокремленого структурного підрозділу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» (протокол № 2 від «22 вересня» 2022 р.)

Автор: Колісник-Гуменюк Ю.І., доктор педагогічних наук, доцент, кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Рецензенти:

Литвин А.А. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кафедра практичної психології та педагогіки, доктор пед. наук, професор

Руденко Л.А. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кафедра практичної психології та педагогіки, доктор пед. наук, професор

Колісник-Гуменюк Ю.І

Особливості вищої освіти у Японії : наук.-метод. розробка. Львів. : ЛННЦПО, 2022. – 18 с.

Розглянуто розвиток вищої освіти в Японії, що дало змогу дійти висновку, що ключовою тенденцією в цій царині є міжнародна інтеграція, що базується на: компетентнісному та культуротворчому підходах до навчання; неперервності освіти впродовж життя; розвитку міждисциплінарних зв'язків; розробці міжнародних освітніх і дослідницьких проектів. Ці положення актуалізують шляхи модернізації галузі в напрямі її гуманізації та посилення уваги до особистості, здатної до постійного саморозвитку, спроможної відстоювати духовні цінності, пропагувати надбання світової та вітчизняної культури. Дидактично доцільне запозичення, поєднання та імплементація досвіду Японії допоможе розв'язанню багатьох проблем, що стримують розвиток української вищої освіти.

Науково-методична розробка розрахована для слухачів курсів підвищення кваліфікації: педагогічних працівників професійно-технічних і вищих навчальних закладів I та II рівнів акредитації.

Особливості вищої освіти у Японії

Проблема вищої освіти в Японії нині перебуває у центрі уваги українських і зарубіжних науковців. Важливими для нашого дослідження є ґрунтовні праці, присвячені проблемам професійної підготовки фахівців. Водночас, мало дослідженими є важливі проблеми теоретико-методологічних засад професійної підготовки у Японії, а також дидактичних особливостей методичного супроводу й організаційного забезпечення системи їхнього професійного навчання з урахуванням вимог до професійної компетентності.

Проблематику формування та розвитку вищої освіти в Японії вивчали: Х. Вакіо, М. Ватанабе, М. Ендо, Т. Інагакі, М. Канеко, Т. Накатоме, Д. Ногара, М. Паділья, Дж. Райль, С. Рао, К. Тайра, К. Такачі, Т. Уміхара, А. Усіватарі, Г. Фудзімото, Я. Фурухасі, Ю. Хасімото, К. Хаджіме, Т. Хаяси, Я. Шігемі, Н. Шімахара, І. Ясуюки та ін. Художньому вихованню в Японії присвячені праці О. Сердюка, Р. Сіраторі, Ю. Тавровського, Л. Троєльнікової, Д. Якімова, Ш. Яппарова та ін. Питання освітньої політики в Японії дослідили українські вчені О. Білик, Т. Кучай, В. Ладанов, О. Михайличенко, О. Озерська, В. Пронніков, Н. Репетюк, В. Синельник.

Вища освіта в Японії здійснюється в університетах, коледжах і спеціалізованих закладах освіти. У 1993 р. в Японії було 489 університетів (daigaku), 520 молодших (tanki-daigaku) і 65 технологічних (koto-senmongakko) коледжів, дві третини з яких були приватними. Нині в Японії діє вже близько 600 університетів. Загальна чисельність студентів становить майже 3 млн. осіб.

В державні університети студент може потрапити тільки при наявності повної середньої освіти. Прийом абітурієнтів здійснюється в два етапи: перше тестування проводиться Національним центром з прийому студентів до університетів. Якщо студент успішно здав даний тест, він може переходити до здачі вступного іспиту в самому університеті. Відзначимо, що

при наявності максимальних оцінок з першого тесту, абітурієнт може претендувати на місце в найбільш престижних вузах країни.

Характерна особливість вузів у країні — це чітка градація на спеціальні і загальні дисципліни та науки. Протягом перших двох років навчання студенти проходять курс вивчення загальних наук, до яких відносяться історія, суспільствознавство, іноземні мови, філософія і література, а також студенти прослухають спеціальні курси, присвячені обраній спеціальності. Перші два роки відводяться для того, щоб студент склав загальне уявлення про свою майбутню професію, а викладачі могли зробити висновки щодо потенціалу кожного студента. Наступні два роки відводяться вивченню спеціалізованих дисциплін з тієї галузі, яка була обрана студентом.

Термін навчання скрізь однаковий, незалежно від професії та напрямку — загальна вища освіта за чотири роки. Дантисти, ветеринари і медики вчаться на два роки більше, ніж інші студенти.

До вищої освіти в Японії відносять *коледжі зі спеціальними навчальними програмами (1–2 роки навчання)*. Вони пропонують професійну освіту, а також здобуття знань, умінь і навичок, які потрібні в житті. Із близько 3500 таких закладів переважна більшість є приватними. У 2003 р. налічувалося 786 тис. студентів, що навчалися у спеціалізованих коледжах. Співвідношення студентів чоловіків і жінок приблизно рівне.

У молодших коледжах навчання триває 2–3 роки. Більшість факультетів належить до економіки, гуманітарних наук, педагогіки і соціології. Молодші коледжі пропонують програми з догляду за дитиною, дошкільної та початкової шкільної освіти, домашнього господарства, гуманітарних наук, соціальних наук тощо. Є також широкий спектр менш популярних програм у галузі мистецтва, сільського господарства та машинобудування. Жінки становлять майже 90 % студентів, оскільки цей сектор відтворює їх роль у суспільстві.

Технологічні коледжі розраховані на випускників середніх шкіл, які можуть після їх закінчення поступити до університету, де практикують скорочену програму навчання. Навчання триває 5 років. Ці коледжі здійснюють підготовку фахівців у галузях інженерії, торгівлі. 70 % студентів становлять особи чоловічої статі.

Незважаючи на те, що коледжі відносять до ЗВО, самі японці вважають закладами вищої освіти лише університети. При цьому майже 80 % випускників шкіл вступають до ЗВО, а в недалекому майбутньому в Японії планують запровадити обов'язкову вищу освіту, оскільки цього вимагає розвиток надсучасних технологій.

Університети. Після отримання повної шкільної освіти або закінчення коледжу можна вступити до університету. *Програма бакалаврату* триває 4 р., після чого випускник може продовжити навчання. Згідно Японського законодавства зарахованими до ЗВО можуть бути особи, яким виповнилось 18 років. *На*вчання на програмах магістерського рівня триває 2 р, докторська програма – 4-5 р.

Університети в Японії – це великі освітньо-наукові та виробничі центри, які надають інтегровану освіту та здійснюють міждисциплінарні наукові дослідження. Провідні університети мають у своїй структурі коледжі, педагогічні інститути, вищі школи, інститути мистецтв тощо. Високу якість професійно-педагогічної підготовки в цих закладах забезпечують високоосвічені науково-педагогічні працівники.

За результатами рейтингу «QS World University Rankings 2011/12» три японські університети входять до топ-50 університетів світу: Токійський (University of Tokyo) – на 25-му місці, Кіотський (Kyoto University) – на 32-му і Університет Осаки (Osaka University) на 45-му місці. Уряд країни спонукає кращі університети підвищувати рівень і обсяг науково-дослідних робіт із метою перетворити їх у світові центри досліджень у галузі науки і техніки.

Найбільш престижними університетами в країні для іноземних студентів, є наступні:

Токійський університет, заснований у 1877 році (東京大学);

Університет Осаки (大阪大学), який був заснований в 1869 році;

Університет Васеда в Токіо (早稲田大学) — приватний університет, заснований у 1882 році;

Університет Цукуба (筑波大学), заснований у 1872 році — один з найстаріших і найпрестижніших університетів країни;

Приватний університет Кейо (慶應義塾大学) — заснований у 1852 році;

Кіотський університет (京都大学), дата заснування — 1872 рік;

Університет Нагої (名古屋大学), заснований в 1939 році.

Всі перераховані вище вузи — це найпопулярніші університети Японії, що приймають іноземних студентів і надають найкращий комплекс знань. Престиж навчальних закладів гарантує 100% працевлаштування в будь-яких компаніях і організаціях не тільки в Японії, але й інших азіатських і європейських країнах.

Абітурієнт, який хоче вступити в кращі університети Японії, повинен мати атестат про закінчення повної середньої освіти, 18 повних років, а також сертифікат, що підтверджує проходження дворічного курсу японської мови в своїй країні. Заяви на вступ приймаються протягом червня-серпня кожного року. Іноземний студент повинен підготувати: заяву; короткий автобіографічний твір; фотографії; лист-рекомендацію від викладачів японської мови та японського спонсора; атестат, що підтверджує наявність середньої освіти; медичну довідку; пакет фінансової документації.

Вступні іспити в різних вузах відрізняються один від одного, але абітурієнт зобов’язаний складати кваліфікаційний іспит на знання мови і вступний іспит першого етапу. Конкретну інформацію про іспити можна отримати після подачі заявки в університет.

Щодо оплати за навчання, то за підрахунком самих японців, перший рік навчання обходиться, в середньому, 8-9 тисяч доларів. Наступні роки навчання у вузі на 30-40% дешевше, ніж перший рік. Витрати на проживання залежать від міста — в Токіо, Кіото або Осаці приватне житло для студента обійдеться в 800-1000 доларів в місяць, гуртожиток — не дорожче 400 доларів. Разом — близько 13-20 тисяч доларів в рік, не рахуючи харчування і можливого відпочинку.

Система оцінок в університетах подібна до європейської. Встановлено мінімум кредитів, які необхідні для закінчення закладу вищої освіти. Один кредит (35 занять по 50 хв.) передбачає навчальну роботу студента впродовж 15 тижнів за умов, що він має раз в тиждень одну лекційну годину і 2 год. самостійної роботи або 2 год. семінарських занять і одну годину самостійної роботи, або 3 год. лабораторних чи практичних занять. Оцінювання проводиться за допомогою перевірки реферату або проведення письмового іспиту наприкінці семестру; захист виконаних робіт відбувається в усній формі. Для оцінювання знань прийнята чотирибальна система – «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Найбільш престижні японські ЗВО відрізняються тим, що дають своїм випускникам широку загальнонаукову підготовку. У технічних коледжах із п’яти років навчання три роки витрачаються на загальноосвітню підготовку (підготовку громадянина). В університетах впродовж перших трьох семестрів студенти також вивчають загальноосвітні курси. За перший період (дворічний) студенти мають можливість ознайомитись з обраною спеціальністю, а викладачі – визначити науковий потенціал студентів. Трапляються випадки, коли студенти хочуть поміняти спеціалізацію і навіть факультет; вони можуть це зробити після закінчення загальнонаукового циклу. В наступні два роки навчання майбутні фахівці опановують обрану спеціальність. На думку дослідників, які б реформи не проводились в галузі

вищої освіти Японії, загальнонаукова підготовка студентів незмінно залишається панівною на всіх напрямах і рівнях навчання.

Навчальний рік в Японії продовжується з квітня до березня наступного року й налічує 35 тижнів. Освітній процес в університетах організований за семестровою системою. У виняткових випадках практикується переведення студента з одного університету в інший. Навчання в ЗВО може тривати 8 років. За статистикою, що охоплює останні 40 років, 73–77 % студентів вкладаються в чотирирічний термін. Адміністрація університету толерантно ставиться до «довічних студентів», адже жорсткий конкурсний відбір при вступі доводить, право кожного з них на освіту.

Навчальний план закладів вищої освіти включає обов'язкові дисципліни та дисципліни за вибором. Вибіркові навчальні дисципліни визначаються наявністю матеріальної бази і відповідного викладацького складу.

Ступінь бакалавра (Gakushi) в японських ЗВО отримують протягом 4 р. навчання. Студент має накопичити залікові одиниці (тангі). Це можливо завдяки присутності студента на лекціях та активній участі в семінарах, завдяки виконанню самостійних робіт). Існує виняток на окремих спеціальностях, де тривалість навчання 6 р. Програми ступеня бакалавра вимагає близько 60 кредитів. 36 кредитів становлять курси із соціальних, гуманітарних і природничих наук. Решта кредитів загальнонаукової компоненти отримуються з дисциплін, пов'язаних зі спеціалізацією, а також як мінімум 8 кредитів – з іноземної мови і 4 – з фізичного виховання. Випускники мають опрацювати як мінімум 124 кредити, а деякі факультети вимагають 160.

Ступінь магістра (Shushi) вимагає 2 роки очного навчання та максимум чотири роки (неповного робочого дня) дослідження. Прийом в магістратуру здійснюється на конкурсній основі. Проводиться письмовий та усний іспит. Завершується навчання написанням дисертації та усним іспитом.

Здобуття звання доктор наук (Hakushi-Go) можливе після закінчення магістратури чи 5 років після отримання ступеня бакалавра. Програма передбачає захист докторської дисертації в усній формі. Менш поширеним є захист докторської праці, що вимагає подання та захисту науково-дослідної дисертації.

90–93 % усіх педагогів здобувають освіту у державних університетах. Практично в усіх державних університетах є педагогічні факультети (факультети з підготовки вчителів). Диплом учителя також можуть одержати студенти й інших факультетів за умови певної педагогічної підготовки. Японські студенти, що мають схильність до педагогічної діяльності, можуть попри основну програму вивчати додаткові дисципліни психолого-педагогічного профілю й отримувати разом із дипломом бакалавра ліцензію на право викладати у школі.

Для роботи в закладі освіти випускник зобов'язаний здобути сертифікат викладача, який розроблений на основі «Закону про особисті освітні сертифікати» і видається префектурними відділами освіти. Є три види основного сертифіката вчителя: підвищений – учителю присуджено ступінь магістра; першого класу – вчителю присуджено ступінь бакалавра; другого класу – вчитель отримує кваліфікацію помічника вчителя (асистента), яка відповідає успішному закінченню коледжу. Студент, який бажає отримати сертифікат першого класу вчителя початкової школи повинен здобути 8 кредитів із педагогіки і методики навчання, 41 кредит за спеціалізовані дисципліни і 10 кредитів за прослуханий курс із педагогіки, методики або професійно орієнтованої дисципліни, затверджений міністром освіти.

Для навчання художників та інших фахівців у творчих галузях (мистецтво, дизайн і ремесла) в закладах вищої освіти Японії діють факультети образотворчих мистецтв. Високопрофесійну освіту, підсилену унікальними і різноманітними науково-дослідними можливостями, пропонують Кіотський міський університет мистецтв (京都 市立 芸 術 大学

), Університет мистецтв і наук Каназави (金 沢 美術 工 芸 大学), Коледж культури Камідо (神 戸 文化 短期 大学), Кіотський міський університет мистецтв (京都 市立 芸 術 大学).

Культурна столиця Японії, Кіото, була політичною столицею більш ніж 1000 років, до 1868 року. Маючи 17 об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Кіото знаходиться на вершині списку для студентів, що бажають вивчати багату історію Японії. Сьогодні, історичні місця знаходяться в оточенні індустрії і бізнесу, що бурхливо розвивається, а також мають цілорічну програму фестивалів та культурних заходів.

Кіотський університет (Kyoto University) є другим найстарішим і другим по рейтингу в Японії - на 32-му місці в QS World University Rankings. Також високо оцінюється Кіотський технологічний інститут (Kyoto Institute of Technology). У Кіото можна вибирати з більш ніж 30 університетів і коледжів.

Є також сотні інших університетів і коледжів, у тому числі найбільш рейтинговий вуз Японії – Токійський університет з 25-м місцем у QS World University Rankings. Даний університет є муніципальним університетом загального і музичного мистецтва. Заснований у 1877 р., він є найстарішим університетом Японії. У нього на правах коледжів включили гуманітарну і медичну школи. У формуванні університету взяв участь запрошений із США радник з вищої освіти Д. Мюррей. До кінця XIX ст., як відомо, в американську педагогічну науку і шкільну діяльність активно впроваджувалися ідеї прагматизму. Ці ідеї перенеслися і у Японію. У Токійському університеті за прикладом США були створені чотири факультети: природничонауковий, медичний, юридичний, літературний. Кожен факультет поділявся на секції. Так, природничонауковий факультет нарахував: геологомінералогічну, біологічну, хімічну, фізикоматематичну, інженерну секції. Медичний факультет мав лікувальну та фармакологічну секції. Навчання в університеті тривало вісім років (чотири – у підготовчій

школі і 4 роки на самому факультеті). У 1882 році у Токійському університеті навчалося понад 1800 студентів, працювало понад 100 педагогів.

У 1885 р. було створено Токійський національний університет образотворчих мистецтв і музики. Серед його викладачів і випускників 16 нагороджено орденом культури, 24 – члени Японської академії мистецтв. У структурі університету діє факультет образотворчого мистецтва, факультет музики та науково-дослідний центр японської традиційної музики. Кафедра образотворчого мистецтва розділена на відділи Нігонга (Nihonga), живопису, скульптури, гравюри, концептуального та медіапланування; кафедру дизайну з відділами візуального дизайну, ландшафтного дизайну та відділу дизайну продукції; кафедру ремесел (відділи кераміки, лакування Urushi, фарбування та ткацтва) та кафедри загальної науки мистецтва. Токійський університет мистецтв створений у 1949 р. в результаті злиття Школи образотворчого мистецтва та Школи музики, які були засновані у 1887 році. З моменту заснування університет його навчальні програми зазнавали безперервного розвитку. У 2004 році після corporationization національних університетів, університет став Національним університетом корпорації Tokyo Geijutsu Daigaku. У 2005 р. університет заснував Вищу школу кіно і нових медіа в м. Йокогама.

Професійно-художню освіту в Японії можна здобути також в коледжі мистецтв м. Канадзава (金 沢 美術 工 芸 大学), який було засновано муніципальною владою в 1946 р. Нині на щорічній основі в школі навчається 145 магістрантів, 32 на магістерській програмі та сім у докторській програмі.

Коледжі вільних мистецтв міста Кобе (神 戸 文化 短期 大学) був заснований в 1967 р. У 1970 р. в коледжі був відкритий відділ дизайну і гуманітарних наук. У 1990 році він був перейменований в інститут вільних мистецтв м. Кобе. У 2008 р. коледж був з'єднаний в університет моди і дизайну м. Кобе (神 戸 フ ァ ッ シ ョ ン 造形 大学 短期 大学 部). Випускники цього університету можуть працювати на викладацькій посаді в різних

галузях, у тому числі у школах і ЗВО художнього профілю. Зазначимо, що японські митці цілеспрямовано створюють свій творчий напрям шляхом органічного пов'язання художніх традицій японського побуту і кращих досягнень західного дизайну.

Студенти, які прагнуть викладати після здобуття художньої освіти у ЗВО, можуть здобувати педагогічну освіту або поступати після магістратури в аспірантуру. Відкрита система підготовки вчителів – це особливість вищої педагогічної освіти в Японії. Педагоги здобувають освіту в університетах або коледжах із відповідною державною акредитацією. При цьому майже 76 % усіх молодших і технічних коледжів, педагогічних закладів вищої освіти й університетів у 1990 р пройшли акредитацію й отримали право підготовки педагогів, внаслідок чого більше половини випускників країни отримали вчительський сертифікат, хоч потреба в педагогах у 9 разів менша.

Прийом іноземних студентів здійснюється на тих же засадах, що і японських абітурієнтів. Претендент повинен надати документ про те, що він провчився 12 років у своїй країні. Стосовно України, це означає, що він має закінчити школу, потім відучитися ще рік або в коледжі, або на підготовчих курсах в інституті. Вік має бути не молодше 18 років. До навчання допускаються і ті, хто склав іспити за програмами Abitur, International Baccalavreate, інше. Іноземні абітурієнти зобов'язані здати загальноосвітній іспит. Для гуманітаріїв це передбачає перевірку математики, історії, англійської мови. Для природничо-наукових спеціальностей це передбачає питання з математики, фізики, хімії, біології та англійської мови. Однак найважливішими є тести з японської мови, які проводить Асоціація міжнародної освіти у 31 країні світу. Іспит нараховує 3 блоки: перевірку знання ієрогліфів і лексики; сприйняття мови вголос; читанні і перевірка знань з граматики. Цей іспит має 4 рівня складності. І рівень передбачає вивчення японської мови протягом 900 годин та засвоєння 2000 ієрогліфів, ІІ рівень – 600 і 1000, ІІІ рівень – 300 і 300, IV рівень – 150 годин, 100 ієрогліфів.

Офіційний сертифікат про успішно зданий іспит I рівня є достатньою підставою для вступу до будь-якого ВНЗ Японії (навіть у магістратуру). Для окремих вузів досить здати іспит II рівня. Наявність документа про складання іспиту III рівня дозволяє влаштуватися на роботу у японські фірми.

Варта зазначити, що шістнадцять університетів Японії у 2022 році були готові прийняти українських студентів, які постраждали від вторгнення РФ. Зокрема, вони пропонували короткострокові програми тривалістю від одного до півтора року, після чого деякі також запропонують програми для отримання диплома. Коледжі, включаючи Міжнародний християнський університет, Університет Мейдзі та Софійський університет, запропонували приблизно 70 студентам безкоштовну освіту та безпечне середовище для навчання. Вони пропонували короткострокові програми тривалістю від одного до півтора року, після чого деякі також запропонували програми для отримання диплома.

Відібрані студенти отримали таку підтримку, як авіаквитки до Японії, житло, плата за навчання, підтримка у видачі віз і дозволів на проживання, а також стипендії або допомогу в пошуку роботи на неповний робочий день.

Ініціатива з’явилася, оскільки японський уряд приймав українських біженців. Деякі університети вважали, що ця ініціатива також стане досвідом для японських студентів. Це дасть їм шанс допомогти постраждалим від війни студентам з України будувати нове життя в Японії.

Щоб подати заявку, кандидати повинні відповідати певним критеріям. Вони повинні бути незаміжніми, бути громадянами України чи іноземними громадянами, які не можуть повернутися у свою країну, а також володіти японською чи англійською мовами. У програмі брали участь університети: Університет Кейо, Університет Васеда, Університет Кансай Гайдай, Університет міжнародних досліджень Кансай, Японський кампус Університету Темпл, Університет Мусасіно, Університет Ріккіо, Університет

Рюкоку, Університет Сока, Університет Дайто Бунка, Університет Ферріса, Університет Токіва, і Токійський жіночий християнський університет.

У рамках тієї ж освітньої програми 25 японських шкіл також приймали близько 100 студентів, які постраждали від війни РФ проти України, щоб забезпечити мовну підготовку та допомогти їм отримати вищу освіту в японських університетах.

Дослідження розвитку професійної вищої освіти у Японії дало змогу дійти висновку, що нині провідною тенденцією в цій царині є міжнародна інтеграція, зумовлена стандартизацією професійної підготовки, що базується на: компетентнісному та культуротворчому підходах до навчання; неперервності освіти впродовж життя; розвитку міждисциплінарних зв'язків; розробці міжнародних освітніх і дослідницьких проектів; перетворенні японської вищої освіти в епоху інформатизації та науково-технічного прогресу на потужний стимул розвитку трудової активності населення країни; прилученню молоді до прийнятих суспільством норм у ранньому дитинстві, що сприяє становленню людини як особистості, її входженню у традиційну культуру народу.

Ці загальні тенденції диктують шляхи модернізації галузі в напрямі її гуманізації та посилення уваги до особистості майбутнього фахівця, здатного до постійного саморозвитку, спроможного відстоювати духовні цінності, пропагувати надбання світової та вітчизняної культури. Охарактеризовані тенденції вищої професійної освіти у Японії мають знайти логічне відображення, активно запозичуватися й адаптуватися у вищій школі України, яка потребує нагальної модернізації та подальшого розвитку.

Використані джерела:

1. Колісник-Гуменюк Ю.І. Мистецтво як невід'ємна частина духовної культури людства. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2019. Вип. 4 : в 2-х томах. Т. 1. С. 63–68.

2. Колісник-Гуменюк Ю.І., Гуменюк В.В. Сучасна світова практика організації вищої освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. пр. Львів, 2017. Вип. 5. С. 344–348.

3. Троєльнікова Л.О. Художнє виховання в Японії та Китаї: національні традиції та сучасна специфіка. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Щоквартальний науковий журнал*. 2010. № 1. С. 82–86.

4. Університети Японії: вступ до ВНЗ і навчання. Електронна адреса: https://clout.com.ua/universytety-yaponiyi-vstup-do-vnz-i-navchannya-v-yaponiyi.html

5. Endo M. A video class that does not show video (ビデオを見せないビデオの授業). *Recent developments in language education: In honor of Professor Seiich Makino's 70th birthday* (言語教育の新展開—牧野成一教授古希記念論集) / Eds. O. Kamada, M. Tsutsui, Y. Hatasa, F. Nazikian & M. Oka. Hitsuji Publisher, 2005. P. 201–221.

6. Kwiatkowski S.M. Pedagogika pracy. *Pedagogika. Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej* / red.B. Sliwerski. Gdansk : Gdanskie Wydawnictwo Psychologiczne – Naukowe, 2006. T. 3. 390 s.

7. Kyoto City University of Arts. URL: http://www.kcua.ac.jp/en/profile/.

8. Little D., Devitt S., Singleton D. Authentic texts in foreign language teaching: theory and practice. Dublin : Authentik, 1998. 384 p.

9. Muszyński H. *Wstęp do metodologii pedagogiki*. Warszawa : PWN, 1971. 349 s.

10. Nakatome T. *Konaikenshu o tsukuru: Nihon no koanikenshu keiei sogoteki kenkyu* [Developing konaikenshu: A comprehensive study of the management of Japanese konaikenshu]. Tokyo : Eidell Kenkyusho, 1984.

11. Nohara D. The Training Year: Teacher Induction in Japan. *From Students of Teaching to Teachers of Students. Teacher Induction Around the Pacific Rim* / Eds. J. Moskowitz, M. Stephens. Washington DC : Department of Education, 1997. P. 95–130.

12. O'Donnell A., Reeve J., Smith J.F. Educational Psychology: Reflection for Action. Hoboken, NJ : John Wiley and Sons Inc., 2007. 590 p.

13. Okon W. Nowy slownik pedagogiczny. Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Zak», 2007. 490 s.

14. Orosová R. Pregradual preparation of students in realation to psycho-didactic competencies. *Modern achievements of science and education*. Khmelnytskyi, 2009. P. 139–141.

15. Ortenburger A. Professionalisierung und Lehrerausbildung. Zur Bedeutung professionsbezogener Einstellungsmuster für Studienwahl und Studienverläufe von Lehramtsstudierenden. Eine explorative Längsschnittstudie. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2010. 265 s.

16. Owen Cole W. Religion in the Multi Faith School. *Learning for living*. 1972. V. 12. No 2. p. 49.

17. Padilla, M., Rile J. Guiding the New Teacher: Induction of First-Year Teachers in Japan. *Comprehensive Teacher Induction: System for Early Career Learning* / Eds. E.D. Britton, L. Paine, S. Raizen. Netherlands : Kluwer Academic Publishers, 2003. P. 261–295.

18. Pawłowski K. Raport o stanie kultury w obszarze szkolnictwa artystycznego. Warsawa : Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2009. 72 s.

19. Phillipe K.A., Sullivan L.C. National Profile of Community Colleges: Trends & Statistics. 4th edition. Wash. : Community College Press, 2005. 190 p.

20. Pietsch S. Begleiten und begleitet werden. Praxisnahe Fallarbeit – ein Beitrag zur Professionalisierung in der universitären Lehrerbildung. Kassel : Kassel University Press, 2010. 294 s.

21. Piramowicz G. Powinnosci nauczyciela oraz wybor mow i listow. Wroclaw; Krakow : Ossolineum, Wydawnictwo PAN, 1958. 198 s.

22. Podnoszenie jakości nauczania i uczenia się w szkołach wyższych w Europie. Grupa wysokiego szczebla do spraw modernizacji szkolnictwa wyższego Sprawozdanie dla Komisji Europejskiej. Warszawa : Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2013. 80 s.

23. Post E.-M. Der Einsatz von handlungs-, erfahrungs- und erlebnisorientierten Methoden in der Lehrerinnen- und Lehrerfortbildung von pädagogischen Führungskräften zur Initiierung von Lernen. Studien zur Verknüpfung von Erfahrung, Reflexion und Transfer. Leipzig : Univ. Diss., 2010. 791 s.

24. Rao C. The Reform and Development of Teacher Education in China and Japan in an Era of Social Change: Trends and Issues. *Transforming Teachers' Work Globally: In Search of a Better Way for Schools and Their Communities* / Eds. E. Kimonen, R. Nevalainen. Rotterdam : Sense Publishers, 2013. P. 261–298.

25. Reichert S., Tauch C. *Trends in Learning Structures in European Higher Education III*. European University Association, 2003. P. 36–60.

26. Scuster J.H. Higher education in the United States: Historical excursions. *Revista Electrónica de Investigación Educativa*. 2001. Vol. 3. No. 2. 16 p. URL: http://redie.uabc.mx/redie/article/download/45/85. (дата звернення: 15.08.2019).

27. Shimahara N.K. The Japanese Model of Professional Development: Teaching as Craft. *Teaching and Teacher Education*. Great Britain, 1998. Vol. 14. № 5. P. 451–462.

28. Taira Koji, Levine Solomon B. Educational and labour force skills in postwar Japan. Final report. Office of educational research and improvement. Washington, DC, 1986. 67 p.

29. Tokyo University of Arts. URL: http://www.geidai.ac.jp/english/about/a-brief-history-of-the-university. (дата звернення: 13.07.2018).

30. Torrance E.P. The nature of creativity as manifest in its testing. *The nature of creativity* / Eds. R. Stemberg, T. Tardif. 1988. P. 43–75.

31. Winter M. Ausbildung zum Lehrberuf. Zur Diskussion über bestehende und neue Konzepte der Lehrerausbildung für Gymnasium bzw. Sekundarstufe II (HoF-Arbeitsberichte 3’04). Wittenberg: HoF Wittenberg, Institut für Hochschulforschung an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2004. 60s.

32. Xochellis P. Schools and teachers in front of contemporary demands and challenges. *Macednon*. 1997. N. 4. P. 3–19.